

Białystok, 16 maja 2023r.

Recenzent:

Dr hab. Elżbieta Jaszczyszyn, prof. UwB
Uniwersytet w Białymstoku
15-328 Białystok, Ul. Świerkowa 20A

Wydział Nauk o Edukacji
15-328 Białystok, Ul. Świerkowa 20

Recenzja rozprawy doktorskiej
Pani mgr Agnieszki Podbilskiej-Kłosowskiej nt.
„Aksjologiczne podstawy działalności innowacyjnych placówek
przedszkolnych”

Ocena struktury i formalnej strony pracy

Recenzowana rozprawa doktorska przygotowywana została pod opieką naukową dr hab. Jolanty Andrzejewskiej, prof. UMCS (promotor pracy) oraz dr Małgorzata Centner-Guz (promotora pomocniczego).

Jest ona napisana w języku polskim. Spis treści obrazuje, w jaki sposób autorka skonstruowała treści teoretyczne (rozdział 1, 2, 3, s. 19-183), sformułowała metodologiczne założenia do badań własnych (rozdział 4, s. 184- 211), przeprowadziła, opisała i zobrazowała analizy uzyskanych w badaniach danych (rozdział 5, 6, s. 212-353). Treść pracy poprzedza wstęp a kończy zakończenie (s. 354-365) oraz bibliografia (s. 367-422), spis tabel (s. 423-426), wykresów (s. 427) i rysunków (s. 427) oraz aneks (s. 428-442). Objętość dysertacji to 442 stron.

Uwagi ogólne

Pani mgr Agnieszka Podbilaska-Kłosowska w swojej dysertacji podjęła tematykę związaną z działalnością innowacyjną przedszkoli publicznych. W badaniach uwzględniono zarówno podstawy aksjologiczne kadry pedagogicznej przedszkoli publicznych uznanych za innowacyjne jak i ocenionych jako nieinnowacyjne oraz treści aksjologiczne zapisane w dokumentacji regulującej działalność badanych instytucji. W mojej opinii jest to problematyka warta badań i analiz w wszelkich kontekstach, również edukacyjnych. Praca ma charakter diagnostyczny.

W pedagogice tematyka wartości była podejmowana, chociaż bywały lata, w których była poniechana. W pedagogice najczęściej wartości są ujmowane jako „wszystko to, co jest cenne, godne

pożądania i wyboru, ważne i doniosłe”. Wartości, co podkreśla w dysertacji Pani mgr Agnieszka Podbiłska-Kłósowska są uznawane za podłoże procesu wychowania. Mamy więc do czynienia z wychowaniem do wartości. Doktorantka w swojej pracy uwzględniła ten wątek i w mojej ocenie rzetelnie przeprowadziła analizę literatury zarówno tej uznawanej za historyczną, jak i aktualnej.

W dysertacji Pani mgr Agnieszka Podbiłska-Kłósowska w sposób wyczerpujący dokonała opisu problematyki innowacyjności w powiązaniu z jakością kształcenia dzieci. Tym bardziej, uznaję to za trafiony zamysł, ponieważ dość powszechną praktyką stało się w polskich placówkach oświatowych opracowywanie programów innowacyjnych. Umożliwiają one ich autorom łączenie własnych zainteresowań, pasji czy zaciekawień (wykorzystanie posiadanych kompetencji pożądanych) z kształceniem i doskonaleniem zawodowym (rozwijanie własnych kompetencji koniecznych).

W mojej ocenie nowym podejściem w prezentowanym projekcie badawczym są zamierzenia i realizacja badań działalności innowacyjnej w powiązaniu z zagadnieniem wartości. Konsekwentnym uzupełnieniem takiego podejścia do problematyki we własnych badaniach doktorantki jest wykonanie analiz dokumentacji przedszkolnej pod kątem poszukiwania czynników, które powodowały, że dyrektorzy i nauczyciele podejmowali działalność o charakterze innowacyjnym.

Poszukiwania (zarówno w obszarze pedagogicznych analiz teoretycznych, jak i w domenie praktyk przedszkolnych) rozwiązań wspierających proces wychowania ku wartościom przez Panią magister Agnieszkę Podbiłską-Kłósowską mieszczą się moim zdaniem w nurcie przywracania pedagogice (tu: przedszkolnej) sensu poprzez akcentowanie aksjologicznych uwarunkowań edukacji.

Autorka recenzowanej pracy doktorskiej poddała analizie aksjologiczne podstawy działalności innowacyjnej. Uwzględniła w postępowaniu badawczym kilka obszarów (s. 187-188). Pierwszy dotyczy innowacyjne działalności przedszkoli na Podkarpaciu. Drugi wiąże się z wartościami podstaw pracy dydaktyczno-wychowawczej i z wartościami preferowanymi przez nauczycieli i dyrektorów przedszkoli podejmujących działalność innowacyjną i pracujących tradycyjnie (nie podejmujących takiej działalności). Powyższe obszary analizy zostały powiązane z informacjami uzyskanymi od nauczycieli i dyrektorów przedszkoli na temat ich motywacji (powodów działania innowacyjnego) oraz analizami dokumentacji, co stanowi trzeci obszar analiz.

Pani mgr Agnieszka Podbiłska-Kłósowska poddając analizie literaturę przedmiotu wskazała do jakich dyskursów możliwe jest odwoływanie się przy okazji interpretacji problematyki wychowywania ku wartościom oraz innowacji pedagogicznych. W związku z tym chciałabym dowiedzieć się, *jakie kierunki pedagogiczne (teorie) tworzą podstawy teoretyczne analiz danych uzyskanych w przeprowadzonym przez mgr Agnieszkę Podbiłską-Kłósowską badaniach?* Zakładam, że wybór ich pozwolił Pani magister stworzyć taką strukturę pracy (por. spis treści), która z perspektywy tych kierunków umożliwiła jej w sposób uporządkowany prowadzenie dociekań terminologicznych, podjęcie decyzji co do zastosowania istniejącego narzędzia (kwestionariusz PVQ-RR-f S. H. Schwartz

w polskiej adaptacji J. Ciecucha) oraz przeprowadzenie analiz ilościowych i jakościowych oraz statystycznych uzyskanych danych i je zinterpretować.

Na podstawie wykonanych analiz danych autorka dysertacji sformułowała wnioski. Moim zdaniem mogą one być uwzględniane w praktyce przedszkolnej przez wszystkich, którzy są zainteresowani innowacjami jak i aksjologicznymi uwarunkowaniami innowacji pedagogicznych. *W sformułowanych wnioskach odczytałam przekaz, że wiele czynników i skłaniających do realizowania innowacji może pojawiać się w związku z określoną sytuacją, w której znajduje się dany nauczyciel/dyrektor (jaką?) i preferowanymi przez nich wartościami (jakimi?).* Nie zawsze mogą być one przewidziane wcześniej. Ten element pewnej nieprzewidywalności czynników warto byłoby ewentualnie omówić. Proszę więc o wskazanie takich czynników skłaniających do działania i preferowanych przez nauczycieli i dyrektorów wartości, których nie przewidywała Pani wcześniej a pojawiły się podczas analiz danych z badań (o ile pojawiły się).

Oryginalność rozwiązania naukowego

Dostrzeżenie potencjału tkwiącego w aksjologicznych uwarunkowaniach innowacji pedagogicznych i pomysł ich zbadania stanowi moim zdaniem przyczynek do uzupełnienia dotychczasowej wiedzy na ten temat. Badania podjęte przez doktorantkę uznaję za oryginalne i istotne z punktu widzenia wiedzy naukowej, pedagogicznej jak i dydaktyki szczegółowej (metodyki nauczania na etapie edukacji przedszkolnej).

Pani mgr Agnieszka Podbilska-Kłósowska w obszarze teoretycznym dokonała wyczerpującej analizy w zakresie literatury przedmiotu dotyczącej aksjologicznych uwarunkowań edukacji (s. 19-70) i powiązanych z nią organizacji edukacji przedszkolnej i przyjmowanych w niej rozwiązań (s. 71-115). Oceniając proporcje poszczególnych rozdziałów mogę stwierdzić, że autorka poświęciła tym zagadnieniom proporcjonalnie tyle samo miejsca. Doktorantka na początku opisuje problematykę wartości i możliwe jej klasyfikacje, akcentując fakt, że jednym z głównych zagadnień aksjologicznych jest hierarchia wartości. Od początku narracji i po opisaniu tego zagadnienia, przechodzi do istoty tej dysertacji opisując np. proces wychowania ku wartościom w edukacji przedszkolnej (s.52-70) czy pojęcie wartości w ujęciu filozoficznym, psychologicznym, socjologicznym oraz pedagogicznym (s.25-40).

Pragnę zauważyć, że podjęta przez Panią magister problematyka wymagała przeprowadzenia wnikliwych analiz, wymagających od niej aktualnej i wcześniejszej wiedzy z zakresu wartości ujętych z różnych perspektyw, wartości jako siły napędowej ludzkiego zachowania (s.52), powiązania „tego co ważne” z procesem podejmowania decyzji o tworzeniu i uczestniczeniu w innowacji pedagogicznej, dotarcia do osób badanych (dyrektorów, nauczycieli) oraz doboru adekwatnych do problematyki dokumentów. Przeprowadzenie badań wymagało także znajomości warunków przedszkolnych i kontrolowania czynników związanych z tym środowiskiem badań.

Praca doktorska mgr Agnieszki Podbilskiej-Kłosowskiej stanowi istotne na gruncie teoretycznym, empirycznym i aplikacyjnym opracowanie dotyczące aksjologicznych podstaw działalności innowacyjnych placówek przedszkolnych. Pani magister sformułowała dwa pytania główne, 1) o działalność badanych innowacyjnych przedszkoli na Podkarpaciu oraz 2) o aksjologiczne podstawy działalności przedszkoli innowacyjnych.

Generalnie w literaturze przedmiotu przyjmuje się, iż „postrzeganie innowacji, w tym jej nowości i różnic może mieć kluczowe znaczenie dla jej sukcesu”. Mechanizmem zwiększającym prawdopodobieństwo pomyślnego wdrożenia innowacji jest m.in. zrozumienie przez osoby funkcjonujące w środowisku innowatora i samego innowatora dystansu, jaki dzieli innowację od aktualnych praktyk. Ważne tu wydają się kompetencje bazowe autora innowacji. Mieszczą w sobie zdaniem Dylaka „sprawne działanie przynajmniej niektórych zmysłów, niezbędny poziom rozwoju intelektualnego i moralnego oraz wymagany poziom rozwoju społecznego. Przy wprowadzaniu innowacji istotne są więc kompetencje, które pozwalają na porozumienie się z współpracownikami i uczestnikami planowanych działań”.

Chciałabym prosić o porównanie wartości preferowanych przez nauczycieli pracujących w przedszkolach realizujących innowacje z wartościami preferowanych przez nauczycieli pracujących w przedszkolach określonych jako nieinnowacyjne. Co jest Pani zdaniem przypuszczalnym powodem niepodjęcia przez nauczycieli działań innowacyjnych (bycia autorem, bycia realizatorem lub jednym i drugim)? Czy kryją się za tym wyznawane wartości?

W mojej ocenie mocną stroną recenzowanej pracy jest zaprojektowanie przez Panią mgr Agnieszkę Podbilską-Kłosowską własnych, oryginalnych badań z zastosowaniem zróżnicowanych metod, technik i narzędzi badawczych oraz przyjętych strategii postępowania badawczego. Chciałabym w tym miejscu podkreślić wagę badań diagnostycznych jakie prowadziła Pani magister dla pedagogiki jako empirycznej nauki społecznej. Uznaję, że doktorantka odpowiedziała na fundamentalne dla badań pytanie – kogo i w jakim stopniu dotyczą wyniki, które uzyskano w badaniu? Sformułowała w poznawczo uprawniony sposób twierdzenia dotyczące siły tkwiącej w aksjologii i wyznawanych wartościach.

Do rozwiązań przyszłościowych w edukacji prócz innych rozwiązań służących aktywizacji nauczycieli i dzieci bez wątplenia można zaliczyć innowacyjność, ku czemu dąży autorka, jak wnioskuję z treści pracy. Planowanie innowacji i ich realizacja m.in. ośmiela i motywuje kadrę pedagogiczną konkretnej instytucji edukacyjnej do tego, aby wprowadzać kolejne, własne programy skierowane do dzieci i rodziców, zachęca do wykorzystywania potencjału środowiska lokalnego, dzielenia się własnymi doświadczeniami poprzez publikacje i promocje pomysłów np. w mediach społecznościowych.

Nadmienię, że powinny wyróżniać się właściwościami wskazanymi jako prognostyczne: długotrwałością (innowacyjność może być w przypadku tych projektów utrzymana przez długi czas), dostępnością (innowacje mogą być stosowana przez każdego praktyka) oraz możliwością powielania pomysłu (można je przenosić do innych przedszkoli). *Czy w Pani opinii innowacje, które realizowane były w przedszkolach nazwanych innowacyjnymi wykazują wymienione wyżej właściwości? Czy innowacje o cechach długotrwałości podlegały modyfikacjom?*

Ogólna wiedza w dyscyplinie pedagogika

Uważam, że Pani magister Agnieszka Podbilska-Kłosowska w sposób staranny, obszerny i szczegółowy opisała zawarte w pracy zagadnienia o charakterze pedagogicznym. Wysoko oceniam jej umiejętności analizy bardzo obszernego materiału o charakterze teoretycznym jak i empirycznym. Ma to przełożenie na wykonane przez Nią kwerendy literatury pedagogicznej w oparciu, o które napisała pracę doktorską.

Mogę dodać, że teoria została przedstawiona w sposób świadczący o wnikliwym zbadaniu materiałów źródłowych. Pani magister trafnie wybrała literaturę dotyczącą tematu badań (bibliografia liczy 910 pozycji, zawiera też 66 aktów prawnych oraz netografię z 66 pozycjami literaturowymi), opisała różne punkty widzenia na badaną problematykę. Znalezione źródła mają różną formę (książki, artykuły, słowniki, itp.). Ich treść przedstawiła w sposób obiektywny, bez wartościowania. Reasumując uważam, że mgr Agnieszka Podbilska-Kłosowska wykazała się:

a) znajomością wykorzystanych w pracy teorii, umiejętnością analizowania mechanizmów wyjaśniających opisywane zagadnienia i stworzenia na tej podstawie projektu badawczego własnego autorstwa,

b) wkładem naukowym w rozwój wiedzy teoretycznej na temat aksjologicznych podstaw działalności innowacyjnych placówek przedszkolnych,

c) wskazaniem aplikacyjności przeprowadzonych badań.

Umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej

W mojej opinii magister Agnieszka Podbilska-Kłosowska zaprezentowała wymagane kompetencje badawcze w obszarze projektowym oraz realizacyjnym. Moją uwagę zwróciła umiejętność dokonywania analizy opisywanych zagadnień w sposób, który wskazuje na dokładność, wnikliwość oraz znajomość badanych zagadnień. Doktorantka potrafi odnieść się w sposób bezstronny do uzyskanych rezultatów, co pozwoliło jej na zidentyfikowanie także ograniczeń związanych z wartościami i innowacyjnością.

Konkluzja:

W mojej ocenie rozprawa doktorska autorstwa Pani magister Agnieszki Podbilskiej-Kłosowskiej nt. „Aksjologiczne podstawy działalności innowacyjnych placówek przedszkolnych” spełnia warunki określone w art.13 ust.1 ustawy z dnia 14 marca 2003r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U.2017.1789 j.t. z późn. zm.). Wzmiankowana praca stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Kandydatki w dyscyplinie pedagogika oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Wnioskuje o dopuszczenie mgr Agnieszki Podbilskiej-Kłosowskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Chibieta Jamorska